

koncu paralizirale politički život Markgrofovije. Kaotične saborske sjednice iz listopada 1910. značile su kraj rada pokrajinskoga parlamenta, a politički i međunacionalni odnosi ostali su u bitnom nepromijenjeni do izbijanja ratnoga sukoba i kraja mirnodopskoga javnog života.

Monografija Salvatora Žitka, zaključimo, vrijedan je prinos poznavanju političkih i međunacionalnih istarskih prilika pod Austrijom. Posebno valja istaknuti trud uložen u razjašnjavanje monarhijskoga i središnjoeuropskoga konteksta koji je utjecao na pokrajinske prilike, uvid u literaturu koji počiva na dobrom poznavanju nacionalnih historiografija, ali i relevantnih djela posvećenih širem okviru te detaljan prikaz posljednje faze u razvoju talijansko-slavenskih odnosa u Istri prije Prvoga svjetskog rata. Djelo će stoga svojom sustavnošću i obuhvatnošću zasigurno biti poticaj budućem produbljanju nekih od tema koje se u njemu uzgred spominju.

Mihovil Dabo

Nerina Feresini, *La società alpina dell'Istria – Istarsko planinarsko društvo. 1876 – 1885 / 1876. – 1885.*, Pisino – Pazin: La Famiglia Pisinota / Comunità degli Italiani di Pisino – Zajednica Talijana Pazin, 2019., 355 str.

Učiteljica, profesorica i publicistkinja Nerina Feresini rođena je u Pazinu 1912., a nakon Drugoga svjetskog rata otišla je iz Istre i nastanila se u Trstu gdje se posvetila publicističkom radu objavivši niz monografija o pazinskoj povijesti, kulturi, školstvu i društvenim zbivanjima iz vremena Austro-Ugarske i Italije. Pazinskom se tematikom bavi i u ovoj monografiji, u kojoj je fokus stavljen na djelovanje Istarskoga planinarskog društva. Knjiga je prvi put objavljena u Trstu 1976. u nakladi udruge La Famiglia Pisinota, a sada je objavljena dvojezično, s prijevodom na hrvatski jezik. U njoj autorica kronološki od 1876. do 1885. navodi glavne aktivnosti Društva, prikazujući ujedno i dio lokalne povijesti.

Na samome početku, u „Zahvalama / Ringraziamenti“ (6-7), predsjednica Zajednice Talijana Pazin Nensi Rabar Batovac zahvalila je svima koji su financijski pomogli da ova monografija nakon više od 40 godina ponovno „ugleda svjetlo dana“. Posebno je istaknula važnost prijevoda na hrvatski jezik da bi monografija bila dostupna što većem broju čitatelja. Slijedi „Predgovor

/ Presentazione“ (8-11) Giovannija Tomasija, predsjednika Julijskoga planinarskog društva. Autor ukratko ističe rad i djelo Nerine Feresini te daje uvid u povijesni kontekst nastajanja ove monografije. U „Uvodu / Introduzione“ (12-20) autorica opisuje povijest Istarskoga planinarskog društva, čija prošlost seže još u 1835. Osvrnula se na povijesne događaje poput iredentističkoga pokreta, balkanskoga rata 1878. i osnutka Julijskoga planinarskog društva 1885. Svi su ti događaji izravno utjecali na rad samoga Društva, stoga ih treba imati na umu da bi se njegova povijest lakše razumjela.

Prvo poglavlje, „1873“ (21-32), opisuje najznačajnije događaje u toj godini, koji se dotiču i Društva. Spominju se osnutak Talijanskoga planinarskog kluba, Planinarski kongres te ondašnje viđenje i shvaćanje drugih europskih planinarskih klubova. Autorica naglašava utjecaj i važnost Antonija Scampicchija u osnivanju nove planinarske udruge i razvoju amaterskoga planinarenja. Njegovo će djelovanje biti ključno i u idućim poglavljima. Zatim, u drugome poglavlju („1874“, 33-38) Feresini razmatra na kakav je prijam naišao Scampicchiov prijedlog za osnivanjem nove udruge. U tom smislu posebnu pozornost stavlja na mlade te donosi pismo učenika pazinske Gimnazije od 1. rujna 1874., iz kojega je vidljivo kako pazinska mladež s radošću iščekuje planinarske izlete. Treće poglavlje („1875“, 39-52) donosi pregled službenih dokumenata Istarskoga agrarnog društva – planinarsko društvo i Nacrta statuta za buduće Istarsko planinarsko društvo. Saznaje se ponešto i o Klubu Julijskih Alpa, novom uređenju Istarskoga planinarskog društva te o osnutku Istarskoga planinarskog kluba. Poglavlje „1876“ (53-92) donosi prve probleme s kojima se Društvo susretalo. To se odnosi na (ne) postignute praktične rezultate. Klub Julijskih Alpa, Planinarsko društvo i Istarski planinarski klub nisu postigli ciljeve koji su bili zadani prethodne godine. Upravo je zato donesen novi Statut Istarskoga planinarskog društva, koji je u potpunosti prenesen u ovome poglavlju. Saznaje se ponešto i o prvome kongresu Istarskoga planinarskog društva, održanom 1. prosinca 1876. u Pazinu. U petom poglavlju („1877“, 93-110) saznajemo o programu koji se predlagao istarskim izletnicima, a izišao je u listu *La Provincia dell'Istria*. Poglavlje donosi i odluke Prve sjednice Ravnateljstva Istarskoga planinarskog društva, održane 7. veljače 1877. U poglavlju se ističe opis prvoga planinarskog izleta održanoga 23. i 24. kolovoza 1877.

Šesto poglavlje („1878“, 111-170) jedno je od sadržajno opsežnijih poglavlja ove monografije. To je stoga što je za 1878. godinom ostala prilično opširna

dokumentacija Društva. Prenosi se prilog iz lista *La Provincia dell'Istria*, ovoga puta to su bili prigovori na neaktivnost društva. Saznajemo ponešto i o prvome javnom događaju Društva u godini 1878. – kongresu u Labinu. Donose se zaključci kongresa održanoga u ožujku, a nakon toga i zapisnik drugoga kongresa Planinarskoga društva održanoga 11. travnja, također u Labinu. U istome mjesecu održan je i kongres u Pazinu. Zapisnik toga kongresa također je dio poglavlja. Autorica donosi i „Izvešće o radu“ ravnateljstva Istarskoga planinarskog društva, „Izveštaj o prihodima i izdacima Istarskoga planinarskog društva od 25. studenog 1876. do kraja travnja 1878.“ i „Proračun za godinu 1878.“ Saznajemo ponešto i o Knjižnici Planinarskoga društva. Sedmo poglavlje („1879“, 171-218) donosi pregled aktivnosti Društva u 1879. godini, a i ono donosi izvore, poput zapisnika III. Opće skupštine održane u Vodnjanu 16. srpnja. Poput mnogih drugih zapisnika, i ovaj je u potpunosti prenijela *La Provincia dell'Istria*. Autorica donosi i popis knjiga i zemljovida Istarskoga planinarskog društva, iz kojega je vidljivo da je Društvo bilo zaista bogato planinarskom, ali i ostalom ondašnjom literaturom iz područja geografije. Osmo poglavlje („1880“, 219-240) donosi programe planinarskih izleta te se spominju i poznata imena iz istarske povijesti poput Carla de Franceschija. Sudeći po zapisima koji su dostupni u ovome poglavlju, de Franceschijevi savjeti o itinerarima planinarenja bili su od velike važnosti. Te je godine prihvaćena i himna istarskih planinara te se autorica na samome kraju nakratko osvrnula i na tu problematiku. Za razliku od prethodnih, deveto („1881“, 241-250) je poglavlje ponešto kraće. Razlog tomu je što je 1881. djelatnost Društva bila vrlo ograničena. Kako saznajemo, bio je najavljivan izlet na Snježnik, o kojemu nema daljnjih podataka. Nadovezujući se na prethodno poglavlje, autorica donosi tekst himne za istarske planinare. I deseto poglavlje („1882“, 251-256) donosi malo informacija, te godine novine nisu donijele nikakvu vijest o djelatnosti Planinarskoga društva. Jedanaesto poglavlje („1883“, 257-284) prenosi glavne zaključke Petoga kongresa Istarskoga planinarskog društva, a saznajemo ponešto i u radu Društva tršćanskih planinara. U dvanaestom poglavlju („1884“, 285-290) ističe se vijest koja govori da je Društvo bilo na putu potpunoga gašenja. Ipak, to se nije dogodilo te godine već naredne, o čemu govori trinaesto poglavlje („1885“, 291-320). Tada se Istarsko planinarsko društvo spojilo s društvima u Trstu i Gorici u sklopu ideje jedinstvenoga Julijskog planinarskog saveza.

Na kraju se monografije nalaze „Privici / Allegati“ (321–354), odnosno dokumenti vezani za Statut te Statut i notni zapisi himne Istarskoga planinarskog društva. *La società alpina dell'Istria / Istarsko planinarsko društvo. 1876 – 1885 / 1876. – 1885.* na osobit način govori o jednom vremenu i o načinu života na prostoru Istre kroz prizmu povijesti planinarenja. Ona govori i o talijanskoj kulturi u središnjoj Istri. Svi dokumenti kronološki izdani u monografiji, osim što donose podatke o pohodima istarskih planinara, jesu i svjedočanstvo jednoga duha vremena. Rekonstrukcija povijesti Društva kronološkim redom na temelju dokumenata, a ponajviše na temelju tekstova objavljenih u tadašnjim novinama i tjednicima, znan je prinos istraživanju te tematike, kao i općenito istarske povijesti druge polovice devetnaestoga stoljeća. Sama činjenica da je Istarsko planinarsko društvo okupljalo i mnoge ugledne članove iz svih krajeva geografske Istre ostavlja još prostora za daljnja istraživanja.

Igor Jovanović

Vili A. Bačić, *Povijest Prvog svjetskog rata na Jadranu. I. dio: „Zbivanja do proljeća 1916.“, s dodatkom Zvonimira Freivogela „Zbivanja od proljeća 1916. do kraja rata“*, Pula: Društvo za proučavanje prošlosti C. i kr. mornarice „Viribus Unitis“, 2019., 453 str.

U nizu Pomorska knjižnica Hrvatskoga izdavačkoga bibliografskog zavoda izišla je 1945. knjiga Vilija A. Bačića *Povijest Prvog svjetskog rata na Jadranu*, s podnaslovom „I. dio: Zbivanja do proljeća 1916.“. Drugi dio nije nikada objavljen. Autor knjige Vili (Wilhelm) A. Bačić (Bacich) rođen je u Puli 1896. godine. Kao mlađi časnik austro-ugarske ratne mornarice, Bačić je bio sudionik Prvoga svjetskog rata na Jadranu. Početak sljedećega rata zatiče ga 1941. kao kapetana bojnoga broda na popisu časnika jugoslavenske Kraljevske ratne mornarice, a predavao je i pomorsku povijest na Vojnopomorskoj akademiji u Gružu, da bi od 1944. bio diplomatski poslanik Nezavisne Države Hrvatske u Trstu. Nakon sloma NDH odlazi iz Hrvatske. Bio je odvjetnik u Limi u Peruu, a posljednje godine života proživio je u Beču, gdje je i umro 17. lipnja 1969. Društvo za proučavanje prošlosti C. i kr. mornarice „Viribus Unitis“ iz Pule, marom glavnoga urednika Bruna Dobrića, objavilo je taj prvi dio,